

Кравчук В. М.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
цивільного права і процесу,
Західноукраїнський національний
університет*

НАЦІОНАЛІЗМ АБО ПРАВО ЛЮБИТИ СВОЮ БАТЬКІВЩИНУ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В умовах російсько-української війни, яка зі слів російської влади спрямована поміж іншого на «денацифікацію» України, «подолання українського нацизму», актуалізується питання про сутність націоналізму та нацизму, їх співвідношення і розмежування.

Нацизм (або націонал-соціалізм), в якому звинувачують Україну й українців (що є головним наративом російської пропаганди) – це імперська тоталітарна політична ідеологія, що виникла в Німеччині перед другою світовою війною як ідеологія зверхності однієї раси (нації) над іншою. Це стрижень нацизму – ідея про те, що «я» кращий за іншого. Базуючись на міфах про історичну велич, винятковість своєї нації, її належність до «вищої раси», ідеологи нацизму обґрунтовують право на розширення свого «життєвого простору», захоплюючи території інших держав та реалізуючи там політику геноциду. Це бачимо сьогодні в діях з боку Росії.

Щодо націоналізму, то цей термін з'явився раніше і як ідеологія проповідує вірність і відданість своїй нації, її незалежність: кожна нація має право на самовизначення і повинна бути вільною від зовнішнього втручання. В історичній ретроспективі бачимо різні прояви і типи націоналізму. Як вказує С. Сторожук, «націоналізм може бути і демократичний і авторитарний, спрямований у майбутнє і орієнтований у минуле, соціалістичний або реакційний, він може бути складником імперіалізму та антиімперіалізму» [1, с. 30]. Тож плюралістична його природа обумовила кілька наукових підходів, які неоднаково оцінюють його роль і значення в житті суспільства. Прихильники позитивного підходу вважають націоналізм виключно позитивним явищем, адже пов'язують його з теорією та практикою етнічних і соціально-політичних відносин у суспільстві, самоідентифікацією нації та рушійною силою державотворення. Прихильники негативного підходу (Дж. Актон, К. Поппер, А. Тойнбі, А. Енштейн та ін.) обґрунтовували його як реакційне явище. Дійсно націоналізм іноді має екстремістські прояви, коли етнічне стає об'єктом культу і фетишизації, тому зрозумілим стає і цей підхід, однак ототожнювати націоналізм з нацизмом це підстав не дає. Є й інші

підходи до націоналізму, й зокрема критичний, або «коректний», який викристалізувався у працях В. Сульцбаха, Дж. Сороса та інших, котрі виходять з дихотомічності цього явища, бачать у ньому і конструктивні, і деструктивні прояви, залежно від історичного моменту.

Український націоналізм – це абсолютно унікальне явище, яке має давню історію. Джерела українського націоналізму спостерігаються ще у віршах Т. Шевченка, де український націоналізм виступає як поєднання цінності особи та нації, самобутньої культури та державної незалежності. І. Франко ціле своє життя боровся проти московського імперіалізму та шовінізму, за визволення з московського панування українського народу, націоналізмом просякнуті і його твори.

Український націоналізм – це не просто прихильність до всього українського – мови, культури, вишиванки (формальний націоналізм, як його називав Б. Грінченко), але і політична свідомість українців, спрямована раніше на створення української незалежної держави, обґрунтування суб'єктності української нації, а після проголошення незалежності - на державне будівництво і розвиток України, сьогодні ж – на захист державного суверенітету і права.

У праці Д. Донцова, зазначав С. Ленкавський, «ідеологія націоналізму, як світогляд, приймає чинник нематеріальний – волю – за основу буття, як етика, вважає за добро те, що зміцнює силу нації, як історичний світогляд, визнає ідеям вплив на життя, а як наслідок дії на психологію її визнає, змушує здійснити бачення омріяного майбуття» [2, с.10].

М. Міхновський ще у 1905 р. писав: «Головна причина нещастя нашої нації, – брак націоналізму серед широкого загалу її [...]: наша нація, виключаючи небагатьох переважно із інтелігенції, – не націоналістична...» [3]. М. Міхновський термін «націоналізм» вжив на позначення політичної свідомості українського народу.

Доречно тут акцентувати на розмежуванні понять «нація» і «народ», яке чітко сформулювали дослідники націології. Так, у «Вступі до націології» О. Бочковський вказав: «Народ – так би мовити, націєтворчий сирівець, з якого може розвинутилась нація. Народ – це етнографічна, ще не викристалізована національна маса. Нація ж – масово усвідомлений і організований колектив. Народ – це етногенетичний розчин; нація – це викристалізований суспільний агрегат» [4]. Націєтворення, каталізатором для пришвидшення якого стало постійне втручання і зрештою збройне вторгнення на територію нашої суверенної держави – є творення української нації з українського народу як етнічної основи нації, розвиток національної свідомості, «консолідація українського народу в єдиний етнонаціональний моноліт, що бореться проти руйнівних та підступних дій та імперських зазіхань на державну незалежність

України, за оздоровлення національного єства українського народу, зміцнення ідейних основ української державності» [5].

За вимогу державної самостійності та захист національної незалежності цілих поколінь українського народу і його борців рупори московського шовінізму у всі історичні періоди клеймили улюбленими ярликами, як-от: «мазепинець», «український буржуазний (махровий) націоналіст», (останнім часом «бандерівець», «неонацист») і відразу ж засуджували [5]. Тому поняття «націоналізм» як за радянських часів, так і в сучасній Росії, має негативне забарвлення.

В українському вимірі націоналізм практично співпадає з патріотизмом і є, безперечно, позитивним явищем. Без певної міри націоналізму, бажання будувати свою національну державу, вести її до процвітання, не було б революцій (оксамитової, помаранчевої), Майдану, неможливими були б перемоги над авторитарними чи імперськими режимами, неможливою стане перемога у сучасній російсько-українській війні.

У чому ж принципова різниця націоналізму і нацизму? Націоналізм розвиває і плекає власну націю, нацизм нищить інші нації. В українських ідеологів-націоналістів (Д. Донцова, Л. Юркевича, Ю. Липи, М. Міхновського, С. Бандери та інших) нема й згадки про «обраність» чи «перевагу» української нації. Більш того, нацизм в Україні законодавчо заборонений з 2015 року (Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки») [6]. Тож закиди про «український нацизм» абсолютно нічим не обґрунтовані. Сьогодні українці боронять власну націю і державу від збройного вторгнення, анексії і посягання на її суверенітет, а росіяни, заперечуючи взагалі існування української нації як такої, нищать український народ, при цьому всіх українців називають нацистами, щоби приховати чи виправдати власний нацизм.

Отож, як підсумок, відзначимо, що весь український націоналізм, якого бояться і ненавидять росіяни – це любов до своєї Батьківщини; це світоглядна ідеологія, в основі якої мислення та дії в інтересах своєї нації; це рух за незалежність народу і держави проти чужинських поневолювачів, проти колонізаторів; право українського народу на економічну, політичну, духовну свободу і на вільний вибір напрямку свого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сторожук С. В. Націоналізм: проблема визначення та інтерпретації. *Вісник Черкаського університету*. 2014. № 31 (324). С. 28-33.
2. Донцов Д. Ідеологія. Харків: «Фолио», 2017. 576 с.

3. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ століття. Київ, 1997. С. 253-254.

4. Мех Н. Зміст терміна націологія. *Культура слова*. 2003. Вип. 63. С. 81-82. URL: <http://kulturamovny.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine63-18.pdf>

5. Пашук А. І. Франко про національний ідеал як духовну основу державної самостійності та національної незалежності українського народу. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2005. № 1. С.25-33. URL: <https://znc.com.ua/ukr/publ/periodic/shpp/2005/1/p025.php>

6. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України № 317-VIII від 9 квітня 2015 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text>

УДК 342.3

Кравчук М. В.

*к.ю.н., доцент, доктор права
Українського вільного університету,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права, Заслужений юрист України,
Західноукраїнський національний університет*

УРОКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІЙН НА ПОЧАТКУ ХХ ст. (ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)

Постановка проблеми. Історичний досвід державотворення попередників завжди був вагомим дороговказом у власному державному будівництві. У вказаному підході цілком виправдані хрестоматійні слова, що «історія - вчителька життя». Та, на жаль, цей повчальний досвід українські державники не завжди сповна використовували на свою користь. Сьогодні, у період ведення жорстокої війни росією проти України, він особливо важливий. Адже ігнорування історичного досвіду у воєнний час призводить до масових людських втрат. Такі реалії вказують на актуальність цієї тематики. Крім цього, Д. Яневський зазначив: «Сьогодні для нас події 1917-1920 рр., пов'язані з народженням, існуванням та загибеллю тогочасних національних утворень, формально та поверхнево більш знайомі ніж глибинно зрозумілі чи засвоєнні» [11, с. 4].